

Drávai Gizella és Finta Éva, 1969

Beregszászi nagyszonyok: beszélgetés Finta Évával Drávai Gizelláról és Horváth Annáról

Szerkesztő: [Illyés István](#) [Kultúra](#) 2018.07.08.

Finta Éva költő, tanár, Beregszászon született, jelenleg Sárospatakon él, az egri Eszterházy Károly Egyetem Sárospataki Comenius Campusán tanársegéd. 1990 óta a Magyar Írószövetség tagja. Jó kapcsolatot ápolt mind Drávai Gizellával, mind Horváth Anna képzőművésszel, akik tanítói, mesterei, támogatói voltak. Vele idéztük meg Beregszász két egykori nagyszonyát. Drávai Gizella (1911-1981) pedagógus, tankönyvíró, a XX. századi Beregszász, sőt Kárpátalja meghatározó, autonóm gondolkodója. Életrajzaiban születési helyként hol Kovászó, hol Beregszász szerepel. Görögkatolikus lelkész édesapját korán elvesztette, édesanyja egyedül nevelte. A polgári elvégzését követően a beregszászi Kálvin Nyomdában dolgozott, majd elvégezte az ungvári tanítóképzőt. 1930-tól 1944-ig falusi elemi iskolákban tanított. Ezt követően előbb a Beregszászi 4-es számú Iskolában, majd nyugdíjba vonulásáig a 6-os Iskolában tanított. „Nemzedékekkel szeretette meg az irodalmat, a nyelvet, ott bábáskodott sokunk írói indulásánál. ... Azon kevesek egyike volt – és ezt csak jóval a halála után fogtam fel -, akik a szovjet érában sem a hatalommal kötendő méltatlan kompromisszumokba nem hagyták magukat belekényszeríteni, sem olyan ellenzéki szerepbe nem sodródtak, amely miatt a közélet peremére szorulhattak, hivatásuktól eltiltathattak volna. Drávai Gizella úgy tudta képviselni a magyarságot és a magyar kultúrát, hogy ez a missziója nem szenvedett csorbát sem az elfogadhatatlan megalkuvások, sem a csak kudarccal végződhető konfrontációk miatt.”- írja róla Balla D. Károly.

Horváth Anna (1924-2005) szobrászművész, keramikus, éremművész, grafikus, közíró, a Magyar Művészeti Akadémia posztumusz tagja, a kárpátaljai magyar kortárs képzőművészet meghatározó személye, legkiemelkedőbb, öntörvényű, karizmatikus egyénisége volt. A kárpátaljai képzőművész- és író-, költőgenerációk példaképe és tanítója. Műterme a pályakezdő fiatal magyar szellemiség központját jelentette. Diákkorában falukutatóként néprajzzal foglalkozott. Balla László az Erdélyi Béla és kortársai című (1994) tanulmánykötetében a harmadik festőnemzedék „leguniverzálisabb” művészenek tartja. Autodidakta művész volt. Mestereinek Erdélyi Bélát, Manajló Ferencet és Boksay Józsefet tartotta. A kárpátaljai és magyarországi népművészet hagyományaira épülő, a népi élet jeleneteit ábrázoló zsánerszobrai ismertté tették nevét. Éremművészként rendszeresen szerepelt rangos nemzetközi kiállításokon.

Egyéb művészeti területekkel is foglalkozott (dízlettervezés, kisplasztika, monumentális szobrászat, rézdomborítás, belsőépítészet, grafika, festészet).

– ***Mikor és hogyan ismerkedtél meg Horváth Annával és Drávai Gizellával?***

– Horváth Annát Drávai Gizella otthonában ismertem meg tizenkét éves koromban. Gizi néni általános ötödikben lett a magyartanárom. Ekkor derült ki többek között, hogy édesapámat és testvérét gyermekkoruktól ismerte, nagybátyámat tanította is. Apámat félárva gyerekként gyakran elcsípte az utcán, hogy bevarrja a fenekén az elszakadt nadrágot. Kétéves korában vesztítette el édesanyját, mesterember nagyapám pedig nem vitt új asszonyt a házhoz csak tizennégy év múlva.

Beregszászban köztudomású volt, hogy a város két kiemelkedően élénk szellemiségű, erős karakterű nagyasszonya dinamikusan harcos barátságban áll egymással, s állandó vízválasztóként arra kényszeríti a nem jelentéktelen baráti kört, hogy valamelyikük javára döntsön barátságát illetően. Már gyermekként kaptam hideget-meleget a felnőttektől, hogy miért engedem, hogy rajtam veszekedjenek a fejem fölött, hogy zsaroljanak a szeretetükkel, hogy lehetetlen választás elé állítsanak. Nem volt lehetséges a választás, mert két nagyon különböző, nagy energiájú és különleges emberről volt szó, tehát mindkettőjük szimpátiáját meg akartam tartani. Képmutatással ez nem lett volna lehetséges, és nem is voltam rá alkalmas. Maradt a makacs kitartás mindkettőjük mellett.

– ***Olyannyira kitarattál, hogy még felügyelést is vállaltál Drávai Gizellánál.***

– Horváth Anna általában a délutánjait, estéit szabaddá tette. Ilyenkor sorra látogatta a barátait. Akkoriban szokás volt társaságba járni, illetve egymást látogatni, délutánokat átbeszélgetni egy kávé mellett. Én ekkor kerültem Gizi néni környezetébe, kinek időskorú édesanyja fekvőbeteg volt. Az éjszakázásokat egyre nehezebben viselte tanárnőm. Apámat így kérte meg egy alkalommal, hogy délutánonként menjek át hozzájuk, váltsam fel őt egy jó könyv társaságában a beteg őrzésében, amíg kipihen az éjszakázást. Ebből a gyermeki segítségből fejlődött ki a későbbi igen mély barátság, összetartozás, és következett el az idősebb Gizi néni halála után, hogy állandó lakója is lettem a kis paraszt barokk vályogháznak a Mozi, más néven Széchenyi utca 43-ban.

– ***Aztán Gizella asszony szinte gyerekévé fogadott.***

Ez úgy hatodikos általános iskolás koromban történt. Ettől kezdve kétlakóságban éltem: a családommal és Gizi néni „pulyájaként”. Szüleim nehezen viselték új életformámat. Engedelmes gyermek létemre mégis határozott voltam különleges élethelyzetem megtartásában. Tűrtem a konfliktust szigorú nevelési elveket valló apámmal, kinek nehezeére esett nemet mondani a tanárnőnek, de elengednie ennél is aggályosabb volt. Az intenzív szellemi közeg azonban megérte ezt a nézeteltérést, mely nap mint nap új erőre kapott, s egészen felnőtté válásomig tartott. Érettségit követően egyetemre jelentkeztem, dolgoztam, s a családom is megbékélt állandósult helyzetemmel.

Gizi néni otthonában: Drávai Gizella és Finta Éva, 1974

– **Úgy tudom, Horváth Anna volt a kezdeményező a kapcsolatok kezdetén.**

– Egy alkalommal, mikor Gizi nénitől mindketten hazaindultunk, Horváth Anna megkérdezte, nem kísérném-e el egy darabon, és beszélgetnénk. Ez ötödikes koromban történt. Ősz volt, kabátos szezon, Anna rágyújtott a nyílt utcán, és nekem szegezte a kérdést: „Mi van a fejedben?” Nem tudtam rá válaszolni, pontosítást kértem. Arra volt kíváncsi, mire gondolok éppen. Mintha azt el lehetne csípni! Ekkor tisztázódott bennem, hogy az ember fejében mi minden zsong egyidőben, s micsoda munka lenne a sokféle gondolatot szétszálazni, azokból egyet kiválasztani, ráadásul olyat, amit ennek az idegen asszonynak el is merek mondani. Hallgattam. Anna azonban nem adta fel: „Milyen színű neked Mozart zenéje?” – kérdezte. Mondtam a kéket, talán. Érdekes, válaszolta. És Beethoven? Talán barnát válaszoltam, nem tudom, de így indult el a beszélgetés egy kisiskolás és egy frissen befutott szobrásznő között. A beszélgetésből életfogytig tartó barátság fejlődött, egészen családi szinten, hiszen Annának nem volt saját családja, szülei halálát követően teljesen magára maradt. Az én gyermekeimet nevezte unokáinak, mint ahogy engem gyermekeként kezelt. Illetve olyan gyermekeként, akit rendszeresen beavatott döntéseibe, munkáiba, és rajtam tesztelte majdani tervei kivitelezését. Sok mindent tanultam tőle, hiszen minden vállalt feladatában jelen voltam, az agyaggyúrástól a kőfaragásig, linóleummetszésig. Néhány évig munkatársak is voltunk kirakatrendezésben. Ekkor kezdtem festeni a magam örömére. Anna adta a szakmai tudását és az alapanyagokat, én lelkes amatorként tíz évig pingáltam csendéletet, portrét, rendszeresen beneveztem a helyi és a területi kiállításokra.

– **Érdekes, hogy mindkét beregszászi nagyasszonynak fogadott leánya voltál. Mi volt az oka, hogy sem Drávai Gizellának, sem Horváth Annának nem volt családja?**

– Mindkettőjük magánéletét a háborús korszakok határozták meg. Gizi néni így veszítette el kétévesen édesapját, Legeza Jenő görögkatolikus lelkészt, ki rendkívüli énekhangjának köszönhetően gyakran fellépett Budapesten az operaházban, ahol le akarták szerződtetni. Felesége, idősebb Gizi néni nem volt hajlandó feladni a kisvárosi életformát. Cipésmester félárva lányaként sokféle komplexusa volt a nagyvárosi és a nagypolgári környezettel szemben. Nagy árat kellett fizetnie ezért, és nem csak neki. 1914-ben, ahogy kitört a háború, az orvosokat, sebészeket elvitték a frontra. Legeza Jenőnek bélcsavarodása lett, de műtétre nem volt lehetőség orvoshiány miatt. Háromnapos szenvedés után így veszítette életét, s hagyta magára egyszülött

kislányát, a kis Gizikét és ifjú feleségét. Gizi néni az a generáció, aki a második világháborút is fiatalon vészelte át. Ez minden bizonnyal befolyásolta privát életét is. Drávai Lajos, a beregszászi zeneiskola egykori tanára és emlékeim szerint igazgatója, Budapestről került Beregszászba. Amikor a második világháború végén az orosz seregek elfoglalták Kárpátalját, Drávai Lajos visszament Budapestre. Gizi néni, édesanyja ellenkezése miatt nem követte férjét, aki még évekig postázta számára a befogadó iratokat.

Horváth Anna története valami hasonló. Az ő udvarlóját Szolyvára vitték málenkij robotra, és soha nem került többé haza. Egy másik rajongója Budapestre emigrált a háború végén, amikor még át lehetett jutni a frissen kialakított határon. Annát a Budapesti Képzőművészeti Akadémia várta volna, hová felvételt nyert, és ez a szerelem. Ám két szülője, az árvaságban felnőtt, tizenhat évesen férjhez ment Hrin Mária, az édesanya és Horváth András, az édesapa egyetlen gyermekükhöz igen erősen kötődtek. Anna nem ment el a megbeszélte időben a pályaudvarra, és nem utazott el azzal a fiatalemberrel, aki még sokáig üzengetett és csábította, hogy kövesse őt.

Így lett Gizi néni családja az iskola, a város minden gyermeke, ahogy Annának is minden fiatal gyermeke, unokája. Ezek az élettörténetek utólag eléggé tragikusan hangzanak, ez a két kiváló szellemiségű és nagy tudású asszony azonban nem így élte meg életét. Valójában mindent kihoztak belőle, illetve önmagukból a mi végtelen örömünkre.

Beregszászi múzeum, 1969. Drávai Gizella, Finta Éva és Puskás István múzeumigazgató.

– Említetted, hogy édesapád nehezen engedett el, amikor Gizella asszonyhoz mentél aludni. Adódtak esetleg ebből nevelési nézeteltérések is, mármint, hogy Anna vagy Gizella esetleg megpróbált beleszólni a szüleid dolgába?

– Sem Gizi néni, sem Anna nem szólt bele a szüeim dolgába, és valójában nem alakult ki köztük konfliktus. A neheztelés nekem szólt, és ez a két húgom részéről is adott volt annak ellenére, hogy minden nap otthon voltam, részt vettem a család életében, és sok mindenre engem tartottak alkalmasnak szüeim, mint legidősebb gyermeküket. Egyszerűen szokatlan volt, ahogy ma is az lenne, hogy egy tizenkét-tizenhárom éves leánygyermek nem csak az otthonában lakik, hanem egy idős hölgnél is, aki a tanára. Ám ezek a kapcsolatok, viszonylatok sokkal familiárisabbak voltak mindnyájunk esetében, és mindenkivel.

-A két „pótanyád” dinamikus barátságban volt – ez azt jelenti, hogy állandó rivalizálás folyt közöttük? Mi volt az, amiben nagyon különböztek, és mi volt, már ha volt ilyen, közös a jellemükben?

– Óriási rivalizálás folyt köztük. Ez a versengés mindenre kiterjedt, a barátokra is. Elhódították egymástól a számukra érdekes embereket, és aztán volt vita, harag, beolvasás, de volt újabb kibékülés és barátkozás is. Mivelhogy ők ketten voltak a szellemi piramis csúcán, egymást sem megkerülni, sem meghaladni sokáig nem tudták. Ebben Gizi néni, mint tizenhárom évvel idősebb húzta a rövidebbet. Az öregség, elfáradás korán legyűrte. Ez alighanem betegségével függött össze, mely 1981-ben elérte a gyógyíthatatlan stádiumot.

Gizi néni halálát követően Horváth Anna észrevétlenül vette át azt a szerepet, melyet korábban Drávai Gizella töltött be a város fiataljai és az értelmiségiek életében. Gizi néni annak idején mindenki előtt nyitva tartotta otthonát. Anna ekkor már maga sem volt fiatal, édesanyjával élt abban a lakásban, amit műterem helyett kapott a Vérke partján lévő lakónegyedben. A három szobás lakás tágas teret nyújtott a munkához és a vendégfogadáshoz is, és Mariska néni, az édesanya vissza tudott húzódni saját szobájába, ha elfáradt.

A „rend” akkor borult fel, amikor Mariska néni is eltávozott az élők sorából. Anna magára maradt. Ez 1985-ben történt. Röviddel ezután én is férjhez mentem, gyermekem született, vagyis lekötött a család. Azt hiszem, ezekben az években és 1990 telén történt Magyarországra településemet követően nyitotta ki végleg és hagyta nyitva ajtaját Horváth Anna minden iránta vagy művészete iránt érdeklődő ember előtt. Ekkor kezdődött szoros kapcsolata is a 6-es Iskola tanári karával és tanulóival. Hetente legalább egyszer rendkívüli művészettörténeti órát tartott az öt vendégül látó osztályban, amit a táblán rögtönzött illusztrációival egészített ki. Ekkoriban vált az is rendszeressé, hogy a környékbeli gyerekek a nap bizonyos szakaszában bekopogtathattak hozzá. Ennek voltak feltételei: hogy Annuska ráérjen, és hogy a gyereknél legyen egy rajz, amit ő készített. Ezeket a rajzokat egy dobozban gyűjtötte össze. A hagyaték átvételekor gondosan átkötve találtam meg a művészi munkák és értékes könyvek társaságában. Igazán nehéz megérteni, hogy az engem szerető és féltő édesanyám mellett hogyan és miért is volt nekem „pótanyám”, méghozzá kettő is. Ennek az az egyszerű magyarázata, hogy nem én választottam őket, hanem ők engem. Én elfogadtam és viszonyoztam a szeretetüket, mérhetetlenül nagyra becsültem mindkettőjüket, és ezt a helyzetet nagy tisztességgént éltem meg. Ebben bizony nem tévedtem gyermek létemre sem!

Személyiségüket illetően nagyon különbözőek voltak. Barátságukat szellemi felkészültségük és igényességük generálta. Gizi néni az irodalomban volt tökéletesen jártas, mondhatni: naprakészen, Anna a képzőművészetben. Igazi pezsgő kulturális fórum voltak ők ketten, ha megtelt otthonuk vendégekkel. És megtelt, ha nem is naponta, de egy héten többször is.

Karakterük eltérő jellege sok mindenben megnyilatkozott. Gizi néni higgadt, érzékeny, sértődékeny, praktikus gondolkodású volt, Anna hirtelen természetű, szangvinikus, gyors, élénk, olykor éles és tapintatlan, de a sértődékenység benne is megvolt. Könnyen összekaptak, és néha sokáig eltartott a haraguk. Muszáj volt kibékülniük, mert egymás nélkül halálra unták magukat. Ők voltak egymás legjobb társasága, és nekünk is. Generációk nőttek fel ebben a szellemi és az alkatok különbözőségéből adódó feszültségben.

Kádas Kati kiállításon Beregszászban. Annával, a férjével, kisfiammal és Szlivka Amáliával, 1987-ben.

– Drávai Gizella élő főszereplője a közismert anekdotának, három ország öt államformájában élt. Miket mesélt neked a cseh uralomról?

– A cseh időkről nem igazán mesélt nekem Gizi néni. Ez érthető, ha arra gondolunk, hogy negyvenhárom évvel volt nálam idősebb, lényegében akár nagymamám is lehetett volna biológiai értelemben. A magánéletét sem velem beszélte meg se a múltra, se az aktuális jelenre vonatkozóan. A tanárnőm volt, és apám révén valamilyen családi jellegű kötelék volt köztünk. Velem könyvekről, irodalomról, zenéről beszélt, illetve sokáig nem is velem, inkább a jelenlétemben. Az ott üldögélő gyerek neki nem jelentett szellemi kihívást. Tanárként élvezte a fejlődésemet, gyermektelen asszonyként kedvelte, hogy egy fiatal lélek él a közelében. Önmagáról minden „titkot” magával vitt. Valószínű, hogy baráti körben a vele egyívásúak többet tudtak róla, mint én. Sajnos személyes tárgyai, életének dokumentumai, fotói is eltűntek. A hagyatéék birtokába lépő rokonság sem a könyvtárát nem volt hajlandó eladni nekünk (egy nagyszülősi könyvkereskedőnek adták el olcsóbban, ömlesztve, Balogh Irén, Punyók Mária és a baráti kör többi tagja hiába licitált rá), sem kulturális értelemben értékes levelezését nem adták át a tanítványoknak, de tudtommal fel sem használták. Tartok tőle, hogy megsemmisítették.

– Azokon a bizonyos találkozókon szóba került a nemzeti kérdés, a magyarság? Mint kiemelkedő magyar értelmiségit, nem érte zaklatás a hatalom részéről?

– Azok a bizonyos találkozók hétköznapi baráti összejövetelek voltak. Nem kellett hozzá feltétlenül bejelentkezni, bár a telefonos egyeztetés nem ártott. Gizi néni otthona minden intelligens és tisztességes ember előtt nyitva állt nemzetiségtől függetlenül. A magyarság kérdése kulturális értelemben volt téma, az abban való felelősségünk elköteleződést jelentett, és ez bizonyos értelemben közösségi élmény és érzés is volt. Illett tájékozottnak lenni, értékelték, ha valami új ismerettel gyarapítottuk magunkat, egymást. Az alkotó vénájú fiatalok egy része ide hozta bemutatni írásait, itt kapott először választ és útmutatást kérdéseire. Kovács Vilmos az érettebb fiatal szerzőket gyűjtötte maga köré, Gizi néni az iskoláskorúakat. Nagy szerencsénk volt, hogy a beregszászi könyvesbolt magyar részlege Drávai Gizellát kérte fel minden évben a Magyarországon megjelenő könyvek katalógusának áttanulmányozására és arra, hogy a megrendelésre érdemesnek ítélt könyveket aláhúzza, kiválogassa a jegyzékből. Olyan remek választékával rendelkezünk az anyaországi könyvkiadásnak, hogy sokan, akik

megtehették, átjártak Magyarországról Kárpátaljára könyvet vásárolni, mivel egy kulturális szerződés értelmében a Szovjetunióba jóval olcsóbban érkeztek a magyar kiadványok.

Drávai Gizi néni napra készen ismerte a kortárs magyar irodalmat, az akkor divatos szerzőkkel, Ratkó Józseffel, Váci Mihállyal vagy Czine Mihály irodalomtörténésszel levelezésben állt, baráti kapcsolatot ápolt. Rajongott Illyés Gyuláért, minden könyvét megszerezte, elolvasta, de ott volt a polcán Nagy László teljes életműve, Szécsi Margit, Juhász Ferenc, Jékely Zoltán, Pilinszky János, Csoóri Sándor és mások éppen megjelenő kötete is. Az erdélyi források még elég zárt életet éltek, de Páskándi Géza vagy Hervai Gizella némely kötetéhez hozzá lehetett jutni. A világirodalom legjelesebb alkotásai is megtalálhatók voltak gazdag könyvespolcán, akárcsak az orosz irodalom klasszikusai. A helyi ukrán és ruszin szerzők könyveit nagy figyelemmel kísérte, és rajongott Jurij Skrobinec fordításaiért. Élvezettel olvasta ukránul az általa interpretált magyar klasszikusokat. Gizi néni jártassága a kortárs és a klasszikus irodalomban azt eredményezte, hogy mindnyájan, akik az ő környezetébe tartoztunk, magunk is könyvgyűjtővé és szenvedélyes olvasókká lettünk. Igen kiadós könyvtáram java részét így szereztem be még egyetemistaként.

Nemzetiségi kérdés dolgában tehát inkább műveltségi témák voltak napirenden. Megértettem, hogy a magyar oktatást általános és középiskolákban, később az ungvári egyetemen az én két Mesterem is szorgalmazta, aláírási íveket készítettek, levelet írtak Hruscsovnak, és ebben a frontot megjárt, magyar anyanyelvű egykori vöröskatonák is a segítségükre voltak. Olyan időkben kopogtatták a hatalom ajtaját a magyar nyelvű oktatás érdekében, amikor kevesebbet is bebörtönöztek, internáltak embereket. Persze, hogy féltek. Csak személyiségük felfedésével fogalmazhattak ilyen beadványt, toborozhattak híveket. Nekik köszönhetem annyi magyar gyermekkel együtt, hogy magyar tannyelvű iskolába járhattam. A kárpátaljai magyar iskolák ma is Gizi néni és baráti köre vívmánya. Az ukrán nyelvvel kapcsolatos hisztériára is válasz, hogy azért megtanultunk oroszul.

A magyarságunkat tehát kultúránkban éltük meg, nem üres demonstrációkban. Igaz, március 15-én feltűztük a kokárdát a ruhánkra, a kabát alá, és nem fölé. Költészet napján megéltük a vers ünnepét a négy fal között verseket idézve, irodalomról diskurálva. Mindez nagy természetességgel, hóbörgés nélkül működött így.

Egy ungvári irodalmi rendezvényen. Horváth Anna, Gál Ferenc, Szabó István és Finta Éva

– Felismerték, hogy a céltalan lázadás csak ártana az ügyüknek, a magyar kultúra ügyének, de azért gondolom, a szovjet titkosszolgálat szemmel kísérte tevékenységüket, voltak a környezetükben olyanok, akik jelentettek róluk.

– Voltak barátaink minden nációból. Gizi néni vagy Horváth Anna nem abban látta a saját szerepét, hogy nemzetiségi propagandával bőszítse a tudatlan fiatalokat. Zaklatás pedig majdnem mindenkit ért valamilyen formában, de erről nem volt szokás beszélni. Amiről inkább, hogy egymás védelme becsületbeli ügy. Azokat a fiatalokat vagy idősebb ismerősöket, akik talán jelentést írtak egy-egy látogatás után, nem számúzta a házából, nem bélyegezte meg, és nem osztotta meg velünk ez ügyben észrevételeit. Bizonyítani az ilyesmit amúgy sem volt lehetséges. Úgy vélem, bízott az emberekben. A tanítványai szellemi fejlődésére figyelt, ebben látta feladatát, küldetését. Amúgy ő maga inkább merész volt, mint bátor. Amikor meglépte az erkölcsi értelemben elkerülhetlent, visszahúzódott, várva a retorziót. Hogy volt-e? Nem csinált karriert, egy általános iskolában tanított nyugdíjba vonulásáig, noha az irodalmi és némely magyar nyelvűtan könyvünket is ő írta, és ő írt módszertani segédkönyvet a magyartanításhoz. A rendszer elfogadta a teljesítményét, de nem jutalmazta érte. Horváth Anna sem csinált karriert. A művei nyitották meg előtte az utat a művészet világába. Az elismerések öreg korában érkeztek, míg ő különböző munkahelyeken kereste meg a megélhetéséhez szükséges anyagiakat. Nem vágytunk olyasmire, ami erkölcsi értelemben sokba került volna.

– Ennél nem is lehetne jobb végszó, köszönöm a beszélgetést, hogy megosztottad velem az emlékeidet!

***Lengyel János
Kárpátalja.ma***